

CENSORFORMANDSKABET
PÆDAGOGISKE DIPLOMUDDANNELSER

De pædagogiske diplomuddannelsers kundskabsbase og vidensformer

Notat udfærdiget i censorformandskabet for de pædagogiske diplomuddannelser marts 2018 på baggrund af tidligere årsberetninger:

Gennem de sidste 10 år har censorformandskabet i årsberetningerne for de pædagogiske diplomuddannelser (herefter PD) skrevet om PD's særlige kendetegn. Det er sket som en refleksion i forhold til censorers kommentarer i censorrapporter og i forhold til nogle af de temaer, som ministeriet med mellemrum har udpeget som "årets tema", herunder temaet prøveformer. Sammenholdt med bl.a. professionsforskning har det givet censorformandskabet anledning til at fremskrive PD's kendetegn, og vi håber, at vi med denne sammenskrivning af disse tidligere refleksioner, kan tydeliggøre nogle af de helt særlige træk, som man som censor på PD kan have for øje.

De pædagogiske diplomuddannelser er i sit afsæt særdeles dynamisk. Den må løbende være sensitiv over for alt det, der sker på et lige så dynamisk arbejdsmarked. Det er imidlertid også vigtigt, at den bevarer sit særpræg, ellers risikerer vi, at den reelt ikke udvikler sig og fastholder sit høje niveau vurderet på de studerendes præstationer ved prøverne.

De pædagogiske diplomuddannelser er indplaceret i den danske kvalifikationsramme, og teksten her kan ses som en konkret og også kontekstrelateret udfoldelse af en række af de begreber, som man også genfinder i kvalifikationsrammen (se også nyeste studieordning , link til denne samt til hhv. europæisk og dansk kvalifikationsramme findes: www.censor-it.dk og https://ufm.dk/uddannelse/anerkendelse-og-dokumentation/dokumentation/kvalifikationsrammer/andre/dk-videregaaende/kvalifikationsramme_dk_videregaaende_uddannelse_20080609.pdf samt <http://www.ehea.info/cid102843/overarching-framework-qualifications-the-ehea-2009.html>).

Praktisk syntese og integrativ faglighed

Vi kan først stille os det spørgsmål, om de pædagogiske professioners kundskabsbaser udgør en enhed eller sammenstykket af elementer fra mangfoldige, forskellige kilder? Vi mener at kunne konstatere, at de pædagogiske professioners kundskabsbase er mangfoldig og trækker på indsigter fra meget forskellige kilder. Den vigtigste sammenhæng mellem dem er praktisk. Vi vil karakterisere dem som *praktiske synteser*.

CENSORFORMANDSKABET
PÆDAGOGISKE DIPLOMUDDANNELSER

Harald Grimen analyserer¹ i bogen "Profesjonsstudier" forholdet mellem profession og kundskaber. Han gør det meget generelt og refererer praktisk talt ikke til de pædagogiske professioner. Ikke desto anser vi hans overvejelser for brugbare også i denne sammenhæng.

Vi vil med Grimens begreber først analysere forholdet mellem enhed og mangfoldighed i professioners kundskabsgrundlag, og vi gør det i lyset af tre erkendelsesmæssige dimensioner ved kundskab. Den første dimension benævner vi kundskabens grad af homogenitet. En kundskabsbase er homogen, hvis alle dens elementer kommer fra en og samme videnskabelige disciplin eller et og samme kundskabsfelt. Som eksempler kan vi nævne fysik og kemi. Kundskabsbasen er heterogen, hvis den er sammensat af elementer fra forskellige videnskabelige discipliner eller kundskabsfelter.

I dette perspektiv er det helt centrale spørgsmål: Hvor kommer de enkelte elementer i de pædagogiske professioners kundskaber fra?

Den anden dimension angår graden af integration af de enkelte elementer i kundskaben. En kundskabsbase er stærkt integreret, hvis alle dens dele hænger logisk sammen i ét system. Den er derimod stærkt fragmenteret, hvis den består af elementer, som har få eller ingen indbyrdes logiske forbindelser. Det centrale spørgsmål er i dette perspektiv: Hvor stærkt hænger de enkelte elementer i de pædagogiske professioners kundskabsbase sammen?

Den tredje dimension har fokus på det, som evt. skaber integration mellem kundskabslementerne. Her skelner vi mellem praktiske og teoretiske synteser. Hvis de enkelte elementer i en professions kundskabsbase integreres ved hjælp af en omfattende teori, taler vi om en *teoretisk syntese*. Hvis det er kravene i erhvervsudøvelsen, som integrerer kundskabsbasens enkelte elementer, har vi med en *praktisk syntese* at gøre. I den praktiske syntese hænger kundskabsbasens teoretiske elementer ikke nødvendigvis godt sammen. Det afgørende spørgsmål i denne dimension lyder: Hvad er det, som skaber sammenhæng eller enhed i de pædagogiske professioners kundskabsbase?

Når vi ser på de pædagogiske professioner, kan vi konstatere at deres kundskabsbase i alt væsentligt må forstås som mangfoldig, og at den vigtigste sammenhæng mellem kundskaberne er praktisk. Vi har med en praktisk syntese at gøre. Professionsudøvelse kræver, når vi taler om de pædagogiske professioner, at professionsudøveren kan trække på kundskaber fra mange forskellige felter. Dette skiller netop professionerne fra de videnskabelige discipliner. Professionskundskaben trækker på de videnskabelige discipliner, men den er ikke identisk med de enkelte videnskabelige discipliners kundskabsbaser. Det giver mening at fastholde denne forskel, selvom afgrænsningen mellem forskellige videnskabers kundskabsbaser (især inden for samfunds- og humanvidenskaber) absolut ikke står knivskarp. Når vi ser på de pædagogiske professioner, er de kendetegnet ved at være teoretisk sammensatte. De trækker på kundskaber fra videnskabsfagene (dansk, engelsk, idræt etc.), fra fagdidaktikkerne, fra den almene didaktik, fra socialiserings- og læringsteorien, fra

¹ Grimen, Harald (2008): Profesjon og kunnskap, i: Molander, Anders og Terum, Lars Inge: profesjonsstudier, Universitetsforlaget, Oslo s. 71-86

CENSORFORMANDSKABET
PÆDAGOGISKE DIPLOMUDDANNELSER

specialpædagogikken og mere generelt fra samfundsvidenskaberne, psykologien, pædagogikken, filosofien, antropologien etc.

Når de pædagogiske professioners kundskabsbase er sammensat af elementer fra mange forskellige kundskabsområder, fører det med sig, at den også er teoretisk fragmenteret. Den trækker på mange forskellige typer af teori med ringe eller ingen, overordnet, indbyrdes integration. En heterogen kundskabsbase medfører med andre ord oftest teoretisk fragmentering, men den teoretiske fragmentering kan også begrundes i, at erhvervsudøvelsen har et praktisk formål.

Kundskabsbasen og mangfoldigheden i et anvendelsesperspektiv:

Vi kan altså se på kundskaber i tre perspektiver. Disse perspektiver skal samtidig ses i forhold til den praktiske erhvervs- og professionsudøvelse

- Kundskabens grad af homogenitet. En kundskabsbase er homogen, hvis alle dens elementer kommer fra en og samme videnskabelige disciplin eller et og samme kundskabsfelt. Kundskabsbasen er heterogen, hvis den er sammensat af elementer fra forskellige videnskabelige discipliner eller kundskabsfelter.

I dette perspektiv er det helt centrale spørgsmål: Hvor kommer de enkelte elementer i de pædagogiske professioners kundskaber fra?

- Den anden dimension angår graden af integration af de enkelte elementer i kundskaben. En kundskabsbase er stærkt integreret, hvis alle dens dele hænger logisk sammen i ét system, mens den er fragmenteret, hvis den består af elementer, som har få eller ingen indbyrdes logiske forbindelser.

Det centrale spørgsmål er i dette perspektiv: Hvor stærkt hænger de enkelte elementer i de pædagogiske professioners kundskabsbase sammen?

- Den tredje dimension har fokus på det, som evt. skaber integration mellem kundskabs-elementerne. Her skelner vi mellem praktiske og teoretiske synteser. Hvis de enkelte elementer i en professions kundskabsbase integreres ved hjælp af en omfattende teori, taler vi om en teoretisk syntese. **Hvis det er kravene i erhvervsudøvelsen**, som integrerer kundskabsbasens enkelte elementer, har vi med en praktisk syntese at gøre. I den praktiske syntese hænger kundskabsbasens teoretiske elementer ikke nødvendigvis godt sammen.

Det afgørende spørgsmål i denne dimension lyder: Hvad er det, som skaber sammenhæng eller enhed i de pædagogiske professioners kundskabsbase?

Professionsfaglighed som dobbeltforpligtelse

De pædagogiske diplomuddannelser er stadigvæk defineret som en forskningsinformeret og udviklingsbaseret professionsuddannelse, der inden for det pædagogiske fagområde har til formål at

CENSORFORMANDSKABET
PÆDAGOGISKE DIPLOMUDDANNELSER

kvalificere den uddannede til selvstændigt at varetage pædagogiske funktioner som at planlægge, organisere, udvikle og realisere opgaver inden for undervisning, vejledning, formidling, læring, didaktik og social inklusion samt at udvikle egen praksis. Endvidere er formålet at kvalificere den studerende til selvstændigt at indgå i tværfagligt og tværsektorielt samarbejde i såvel offentlige som private virksomheder, institutioner, forvaltninger m.v.

De pædagogiske professioner har deres formål uden for sig selv, at opdrage og undervise. Det er dette formål, der styrer den måde, den samlede kundskabsbase etableres på. De pædagogiske professioner er ikke til for de professionelle skyld, de er til for børnenes, elevernes, borgernes, klienternes, de studerendes skyld. De er med andre ord ikke *autoteliske* (har intet mål uden for sig selv), men *heteroteliske* (har et mål uden for sig selv) og står i bestemte værdiers tjeneste. Der er evig strid om, hvordan pædagogisk professionelle bedst understøtter opdragelse, udvikling og læring. Det studeres grundigt. De skal imidlertid ikke kun studere verden. De skal gribe ind i den til børnenes, elevernes, borgernes, klienternes, de studerendes bedste. Med dette formål for øje kan de enkelte fag eller fagområder komme i konflikt med hinanden. Vi kender det fra diskussionen om forholdet mellem fag, didaktik og praktik. På et andet niveau eksisterer der også mere principielle, normative konflikter. Praksisdimensionen har en tung, normativ side. I praksis drejer det sig nemlig ikke alene om at anvende erhvervede kundskaber, det drejer sig også om etableringen af kriterier for etisk omgang med kundskaberne. Pædagogisk professionelle må løbende foretage vanskelige værdivalg, foretage etiske, juridiske og politiske skøn. De må kunne kommunikere med og motivere børnene, eleverne, borgerne, klienterne og de studerende, kommunikere med forældre af forskellig etnisk oprindelse, med kolleger inden og uden for professionen, med ledelse, myndigheder og offentligheden i almindelighed. Mange af disse opgaver er af værdimæssig, social og kulturel karakter. I den sammenhæng trækker de pædagogiske professioner på en mangfoldig kundskabsbase.

Vidensformer

På linje med vores overvejelser vedrørende kundskabsbasen har vi – særligt forbindelse med overvejelser om relevante prøveformer – stillet os spørgsmålet, om vi har de prøveformer, som PD fortjener, og om vi gennem de forskellige anvendte prøveformer tilgodeser de vidensformer, som PD afspejler og gør brug af i sin praksisudøvelse.

Uanset om man henter sin inspiration til at begrebsliggøre forskellige vidensformer fra antikkens Aristoteles, oplysningstidens Kant eller det Modernes Habermas, så finder vi en række opdelinger – ofte i tre. Det handler om det kognitive og epistemiske; om det mere praktiske og sociale samt endelig det mere subjektive, følelsesmæssige og herunder det æstetiske. Udviklingen i det Moderne har haft fokus på de kognitive dimensioner – ofte formidlet i diskursiv form, og endda med den skriftlige formidling som højeste prioritet.

CENSORFORMANDSKABET
PÆDAGOGISKE DIPLOMUDDANNELSER

Professor Dorthe Jørgensen bidrager til en diskussion af vidensformer inden for det pædagogiske felt med bogen *"Nærvær og eftertanke: Mit pædagogiske laboratorium"*. Dorthe Jørgensen fremhæver det værdifulde i den æstetiske erfaring, og hun peger på begrebet "mimesis", som handler om efterligning, at imitere det gode eksempel og det gode eksemplens magt. Mimesis værdsætter og anerkender erfaringen, fremhæves det.

Mimesis som begreb tænkes ofte hjemmehørende i kunstens verden og kan hænge sammen med imitation og efterligning. I den forståelse stammer begrebet fra Aristoteles ligesom begrebet phronesis, og f.eks. en række repræsentanter fra Kritisk Teori trækker på denne forståelse. Således beskriver filosofen Jürgen Habermas (1986) i *Der philosophische Diskurs der Moderne* mimesis som en naturforankret æstetisk instans, som rummer mulighed for en anden kritisk dimension end den blotte instrumentelle og kognitive rationalitet. Mimesis præsenteres som en form for modstand mod en instrumentalisering af naturen, og den rummer en afstemthed i f.eks. mødet.

Hos Dorthe Jørgensen ses en tydelig afstandtagen til prøver og tests, og hun fremhæver begrebet nærvær, og hun peger på det totalt instrumentaliserede samfund som et skrækscenarie.

Mimesis bærer i sig et særligt perspektiv, som rummer indføling og intuition, og som ikke umiddelbart lader sig sprogliggøre, og følger vi nogle af disse tanker og nogle af rapporternes citater, så kan man overveje, om der er behov for en ganske radikal nytænkning i forhold til ikke blot PD'ernes prøveformer, men til efter- og videreuddannelse på det pædagogiske felt generelt.

Som det er nu, er prøverne domineret af en diskursiv tilgang, som meget fint indfanger mange af de elementer, en PD bidrager med og til. Vi vil dog gerne sætte spørgsmålstegn ved, om prøverne indfanger tilstrækkeligt med nuancer i respekt og anerkendelse for forskellige vidensformer. Et andet perspektiv er her hensynet til de professionelle, som indgår i PD-forløb og -prøver. Er det nødvendigt, at man – som det fremgår af en række censorrapporter - oplever en fundamental sætten spørgsmålstegn ved ens professionelle kunnen, hvis det alene skyldes fravær af adækvate prøveformer?

Nødvendige refleksioner – i udviklingen af praksisformer i tværprofessionelt samarbejde – her illustreret ved samarbejdet mellem lærere og pædagoger

Som illustration af og eksempel på nødvendigheden og betydning af, at arbejde med en praktisk syntese og integrativ faglighed, at inddrage en mangfoldig kundskabsbase og en mangfoldighed af vidensformer kan man iagttage den aktuelle samarbejdsituation mellem lærere og pædagoger.

I skolereformen er det ambitionen at skabe muligheder for udvikling af læringsmiljøer på tværs af organisationer og professioner, som kan understøtte læring og trivsel i børnenes læreprocesser.

CENSORFORMANDSKABET
PÆDAGOGISKE DIPLOMUDDANNELSER

Samarbejdet mellem de to faggrupper er dermed en af grundstenene i den nye skolereform. Tidligere har samarbejdet i skolen ofte hvilet på en pragmatisk løsning mellem professionerne: Lærere tager sig af undervisning, og pædagoger tager sig af det sociale. Og samarbejdet har i højere grad været defineret ved strukturelle løsninger end ved et fælles indholdsmæssigt fokus.

Begge faggrupper skal nu deltage i skolens læringsaktiviteter til gavn for elevernes læring og trivsel. Det medfører et behov for udvikling af en ny didaktisk kompetence i det tværprofessionelle samarbejde mellem lærere og pædagoger.

Vi ser i disse år, at mange lærere og pædagoger modtager de nye krav med en vis modstand og resignation. Det ses alvorlige tegn på professionel magtesløshed over for udfordringer, som de ikke har et beredskab til at gå ind i. Og der er behov for hjælp til udvikling af en ny pædagogisk praksis ”et nyt (fælles) tredje”, som kan danne et fælles fagligt udgangspunkt for samarbejdet.

Lærere og pædagoger har hver især fra deres uddannelser, og i deres virke i øvrigt, stor indsigt i og viden om det teoretiske grundlag for elevers læring og trivsel. Men de har svært at omsætte den viden til en fælles pædagogisk praksis og dermed skabe et fælles grundlag for at arbejde med helhed, sammenhæng og progression i elevernes trivsel og læreprocesser.

Der er derfor brug for at styrke den enkelte lærers og pædagogs beredskab og professionalitet og deres evne til at reflektere over og aktivt udvikle egen og fælles praksis i den aktuelle politiske virkelighed.

Diplomuddannelsernes tilbud om at medvirke til udvikling af en ny tværfaglig og tværprofessionel praksis i skolerne, må derfor, som det helt centrale, arbejde med at udvikle praksisformer, som hviler på et fælles grundlag, og som henter sit vidensgrundlag fra flere faglige og teoretiske positioner.

Professionelle læreres og pædagogers praksisfelt rummer en mangfoldighed af fagligheder, som ofte adskilles i faglige og fagprofessionelle søjler. Men ved nærmere eftersyn er flere af kundskabsområderne indskrevet som grundfaglighed i begge professioners grunduddannelser. Det er derfor oplagt at fokusere på om disse grundfaglige elementer kan gøres fælles. Her skal blot nævnes nogle få eksempler:

- demokrati og demokratisk dannelse
- udviklingspsykologi
- trivsel og relationsarbejde
- kommunikation og formidling
- didaktik: om at tilrettelægge, gennemføre og evaluere pædagogisk praksis

CENSORFORMANDSKABET
PÆDAGOGISKE DIPLOMUDDANNELSER

Den pædagogiske verden består af adskilte systemer: forskning – skolepraksis – professionsuddannelser. Og hvert system opdeler sit funktionsfelt i flere forskellige professionsfagligheder. Den aktuelle politiske udfordring til professionerne er at overskride disse grænser og skabe forbindelser imellem positioner og professioner.

I uddannelse og efteruddannelse af lærere og pædagoger er det derfor vigtigt, at pædagoger og lærere, som skal arbejde sammen om konkret praksis, finder muligheder for at overskride faggrænser og institutionsgrænser, så de i fællesskab kan sætte pædagogisk og indholdsmæssig retning på den fælles pædagogiske opgave.

Ved at sætte alle funktioner i spil, kan der formentlig skabes et grundlag for en ny reflekteret praksis, som hviler på en erkendelse af, at professionerne har en fælles grundfaglighed at handle ud fra, som grundlag for deres specifikke professionsfaglighed.

Som beskrevet her og i tidligere årsberetninger ser vi det helt centrale begreb ”integrativ faglighed”, hvor de praktiske synteser binder kundskabsbasens enkeltelementer sammen.

Med det som udgangspunkt og med en ambition om at udvikle ”et nyt (fælles) tredje” praksisfelt, kan diplomuddannelserne medvirke til at skabe et fælles bæredygtigt fundament for både lærer- og pædagog samarbejdet i deres arbejde med skolereformen.

Opsamlende:

Med det sidste konkrete eksempel og helt generelt betragter censorformandskabet en vedvarende diskussion af og opmærksomhed på de pædagogiske diplomuddannelsers særlige kendetegn. Et fokus, som vi ser som centralt for en fortsat udvikling og kvalificering af en række professionsområder med pædagogiske dimensioner. Og et fokus, som er skabt som en syntese af de rapporter og udsagn, som på modulbasis, kommenterer kvalitet og professionsrelevans, og som vi ser det som censorformandskabets fornemste opgave at kvalificere og videreformidle.